ДЕРЖАВНИЙ ПОДАТКОВИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ІРПІНСЬКИЙ ЮРИДИЧНИЙ ЧАСОПИС

Науковий журнал

Випуск 4 (13)

Ірпінь ● ДПУ ● 2023

ISSN 2617-4154
УДК 34:33(477)(08)

Засновник: Університет державної фіскальної служби України
Заснований 2018 року
Продовжуване видання (виходить у міру накопичення матеріалу)
Мови видання: українська, англійська
Свідоцтво про Державну реєстрацію друкованого засобами масової інформації:
Серія КВ № 23215-13055ПР від 22.03.2018
Рекомендовано до друку та поширення через мережу «Інтернет» рішенням Вченої ради
Державного податкового університету (протокол № 7 від 19.12.2023)

Редакційна колегія: д-р юрид. наук, професор *В. В. Топчій* (голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *О. М. Бодунова* (заст. голов. ред.); д-р юрид. наук, с.н.с. *Н. Б. Новицька* (заст. голов. ред.); канд. юрид. наук, доцент *Н. А. Лугіна* (відп. секретар); д-р юрид. наук, доцент, *Ю. І. Аністратенко*; д-р юрид. наук, професор *В. Т. Білоус*; д-р юрид. наук, професор *С. В. Бобровник*; д-р юрид. наук, професор *О. Г. Боднарчук*; д-р юрид. наук, професор *Л. М. Касьяненко*; д-р юрид. наук, професор *О. Є. Костюченко*; д-р юрид. наук, професор *Н. А. Литвин*; д-р юрид. наук, професор *Т. О. Мацелик*; д-р юрид. наук, професор *Н. В. Никитченко*; д-р юрид. наук, професор *А. М. Новицький*; канд. юрид. наук, доцент *Л. В. Омельчук*; д-р юрид. наук, професор *О. П. Рябченко*; д-р юрид. наук, доцент *Ю. Ю. Рябченко*; д-р юрид. наук, професор *П. В. Цимбал*; д-р юрид. наук, професор *І. В. Чеховська*; д-р юрид. наук, професор *А. Є. Шевченко*; д-р юрид. наук, професор *Асар Іса огли Садигов* (Азербайджан), Janusz Orłowski, doctor nauk prawnych UniwersytetWarmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Ірпінський юридичний часопис : науковий журнал / редкол. : В. В. Топчій (голов. ред.) та ін. – Ірпінь : Державний податковий університет, 2023. – Випуск 4 (13). – 206 с. – (Серія : право).

У виданні вміщені наукові статті, присвячені актуальним проблемам юридичної науки та практики.

Науковий журнал започатковано з метою опублікування результатів наукових досліджень проблем правової науки, теоретико-прикладних проблем правового забезпечення фіскальної політики держави, удосконалення законодавства та правозастосування.

Для науковців, викладачів, аспірантів, студентів та всіх, хто цікавиться проблемами теорії права та правозастосування.

Науковий журнал індексується в Google Scholar,

Національною бібліотекою України імені В. І. Вернадського.

Розміщений на відкритій інформаційній платформі OJS Державного податкового університету.

DOI (digital object identifier) – цифровий індикатор об’єкта привласнюється науковим статтям видання.

Редакція журналу веде систематичну роботу із включення наукового видання до міжнародних електронних бібліотек, каталогів та наукометричних баз даних з метою входження в світовий науковий інформаційний простір, підвищення рейтингу журналу та індексів цитування його авторів. Наразі редколегія провадить роботу щодо входження збірника у Scopus та Web of Science.

Адреса редакційної колегії:
Україна, 08205, Ірпінь, Київська обл., вул. Університетська, 31,
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

Використання опублікованих у збірнику матеріалів дозволяється за умови обов’язкового посилання на джерело інформації.

У разі посилання на матеріали збірника наукових праць «Ірпінський юридичний часопис» потрібно використовувати транслітеровану назву «Irpinskyi yurydychnyi chasopys», або «Irpin legal chroniclles».

© Державний податковий університет, 2023

STATE TAX UNIVERSITY

IRPIN LEGAL CHRONICLLES

The Scientific Journal

Issue 4 (13)

Irpin ● STU ● 2023

ISSN 2617-4154
UDC 34:33(477)(08)

Founder: University of the State Fiscal Service of Ukraine
The scientific journal «Irpin legal chroniclles» was founded in 2018

Continued edition (released with the accumulation of material)
Languages of edition: Ukrainian, English

The certificate of state registration of the printed mass media:
KV № 23215-13055PR, 22.03.2018

Recommended for printing and Internet distribution by the decision of the
Academic Council of the State Tax University (protocol № 7, 19.12.2023)

Editorial Board: Dr., Professor *V. V. Topchiy* (Editor-in-chief); Ph.D. in Law, Docent *O. M. Bodunova* (deputy Ed.); senior researcher *N. B. Novytska* (deputy Ed.); Ph.D. in Law, Docent, *N. A. Lugina* (co-ed.); Dr., Associate Professor, *Yu. I. Anistratenko*; Dr., Professor *V. T. Bilous*; Dr., Professor *S. V. Bobrovnik*; Dr., Professor *O. G. Bodnarchuk*; Dr., Professor *L. M. Kas'yanenko*; Dr., Professor *O. E. Kostyuchenko*; Dr., Professor *N. A. Lytvyn*; Dr., Professor *T. O. Matselyk*; Dr., Professor *N. V. Nikitchenko*; Dr., Professor *A. M. Novytsky*; Ph.D. in Law, Docent *L. V. Omelchuk*; Dr., Professor *O. P. Ryabchenko*; Dr., Associate Professor *Yu. Yu. Ryabchenko*; Dr., Professor *P. V. Tsymbal*; Dr., Professor *I. V. Chekhovska*; Dr., Professor *A. Eu. Shevchenko*; Dr., Professor *Asar Isa ogly Sadygov* (Azerbaijan), Janusz Orłowski, doctor nauk prawnych UniwersytetWarmińsko-Mazurski w Olsztynie (Poland).

Irpin legal chroniclles : The Scientific Journal / Editorial Board : V. V. Topchiy (Editor-in-chief) and others. – Irpin : State Tax University, 2023. – Issue 4 (13). – 206 p. – (Series : Law).

The edition contains scientific articles devoted to the actual problems of legal science and practice.

The scientific journal was founded with the purpose of publishing the results of researches on problems of legal science, theoretical and applied problems of legal provision of the state fiscal policy, improvement of legislation and law enforcement.

The journal is intended for researchers, lecturers, postgraduates, students and anyone who is interested in law theory and law enforcement.

The Scientific Journal is indexed by Google Scholar,

V. I. Vernadsky National Library of Ukraine.

The scientific journal is located on the open information platform OJS of the State Tax University.

DOI digital object identifier is assigned to the scientific articles of the edition.

The editorial board carries out systematic work on integration of the scientific edition to the international electronic libraries, catalogs and scientometric databases with the purpose of entering the world scientific information space, increasing the rating of the journal and the citation indices of its authors. The editorial board is currently working on the inclusion of the scientific journal in Scopus and Web of Science.

Address of the editorial board:
31, Universitetskaya str., Irpin, Kyiv region, Ukraine, 08205
e-mail: irpin-yur-chas@ukr.net

The use of the materials published in the journal is allowed in case of obligatory referring to an information source.

Referring to the materials of the scientific journal «Irpin legal chroniclles» one must use the transliterated title «Irpinskyi yurydychnyi chasopys» or «Irpin legal chroniclles».

© State Tax University, 2023

ЗМІСТ

Господарське право; господарсько-процесуальне право
Боднарчук О. І., Олійник І. Л.
Правовий статус суб'єктів некомерційної господарської діяльності в Україні 9

Цивільне право і цивільний процес; трудове право;
сімейне право; міжнародне приватне право
Обривкіна О. М., Довга М. О.
Особливості порядку спадкування за законом: порівняльний аналіз
законодавства України та іноземних держав 17
Самілик Л. О., Паланська Б. І.
Перспективи новацій розвитку сімейних форм виховання дітей в Україні 26

Адміністративне право і процес; фінансове право;
інформаційне право
Кирій О. А.
Сутність та особливості вирішення адміністративно-правових
спорів на стадії досудового врегулювання 35
Мацелик Т. О., Мацелик М. О.
Адміністративна діяльність правоохоронних органів
під час забезпечення публічного порядку та безпеки в період
воєнного стану: крізь призму принципу верховенства права 46
Мушій М. С.
Суб'єкти суспільних відносин у сфері доступу до публічної інформації 56
Новицька Н. Б., Петрик В. М., Музиченко К. М.
Правові аспекти протидії деструктивній політиці Угорщини на території України 63
Стріяшко Г. М., Осика Ю. В.
Процесуальні особливості обігу інформації, що містить персональні дані 71
Чеховська І. В., Мороз Ю. А.
Реформування системи надання психіатричної допомоги в Україні:
організаційно-правові підходи 80

Кримінальне право та кримінологія; кримінально-виконавче право
Дідківська Г. В.
Запобігання перешкоджанню професійній діяльності журналістів 91
Дружинін Д. О.
Злочинність у сфері господарської діяльності: актуальні питання щодо запобігання 98
Петровець О. Ф.
Запобігання протиправному заволодінню майном підприємства,
установи, організації під час війни 106

М
в

Поліщук Д. О.
Кримінальна відповідальність за колабораційну діяльність: генезис та проблемні аспекти законодавчої регламентації в Україні у сучасних умовах 114
Пушкар О. А.
Кримінально-правова характеристика неправомірної вигоди 124
Топчій В. В., Топчій О. В., Колб О. Г.
Суспільно небезпечні впливи інтернету та інших телекомунікаційних систем на рівень злочинності неповнолітніх в Україні в умовах воєнного стану 132

Кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність
Калганова О. А., Котух Є. В.
Особливості залучення спеціаліста під час розслідування кримінальних правопорушень, учинених у кіберпросторі 141
Качан Т. В.
Удосконалення розслідування зловживання владою або службовим становищем на сучасному етапі розвитку України 148
Лазебний А. М., Небесна О. Р., Коцюба О. А.
Засади використання спеціальних знань під час розслідування кримінальних правопорушень проти довкілля 157
Лисенко В. В., Лугіна Н. А.
Характеристика способів незаконного обігу товарів в Україні 166

Трибуна молодого вченого
Лель Г. В., Іскович В. Ю.
Особливості кримінальної відповідальності неповнолітніх за Кримінальним кодексом України 174
Омельян М. В.
Кримінологічні особливості осіб, які вчиняють злочини у сфері господарської діяльності 183
Чорноіван Я. С.
Криміналістична та психологічна характеристика допиту неповнолітньої особи 191
Швайко І. Є., Скрипець В. І.
Засади кримінального провадження як гарантія дотримання прав і свобод суб`єктів кримінального процесу 200

CONTENTS

Commercial law; economic and procedural law

Bodnarchuk O. I., Oliinyk I. L.
Legal status of non-commercial economic activities in Ukraine 9

Civil law and civil procedure; family law; international private law

Obryvkina O. M., Dovha M. O.
Features of the procedure of inheritance by law: a comparative analysis of the legislation of Ukraine and other foreign states 17

Samilyk L. A., Palanska B. I.
Prospects of innovations in the development of family forms of education of children in Ukraine 26

Administrative law and process; financial law; informational law

Kiriy O. A.
The essence and peculiarities of resolving administrative and legal disputes at the stage of pre-trial settlement 35

Matselyk T. A., Matselyk M. A.
Administrative activities of law enforcement institutions in ensuring public order and security during martial law: in compliance with theprinciple of the rule of law 46

Mushiy M. S.
Subjects of public relations in the field of the access to the public information 56

Novytska N. B., Petryk V. M., Muzychenko K. M.
Legal aspects of combating Hungary's destructive policy on the territory of Ukraine..... 63

Striiashko G. M.,Osika Yu. V.
Procedural peculiarities of the circulation of information that includes personal data..... 71

Chekhovska I. V., Moroz Yu. A.
Reforming the system of psychiatric care in Ukraine: organisational and legal approaches 80

Criminal law and criminology; penal law

Didkivska G. V.
Prevention of interference with the professional activities of journalists..... 91

Druzhinin D. O.
Crime in the sphere of economic activity: topical issues of prevention 98

Petrovets O. F.
Prevention of unlawful seizure of property of an enterprise, institution, organization during the war..... 106

Polishchuk D. O.
Criminal liability for collaboration: genesis and problematic aspects
of legislative regulation in Ukraine in modern conditions 114
Pushkar O. A.
Criminal-legal characteristics of unlawful benefit..... 124
Topchii V. V., Topchii O. V., Kolb O. H.
Socially dangerous effects of the internet and other
telecommunications information systems on the level
of juvenile delinquency in Ukraine under martial law..... 132

Criminal procedure and criminalistics; forensic examination; operational-search activity

Kalhanova O. A., Kotukh Y. V.
The peculiarities of the involvement of a specialist during
the investigation of criminal offenses committed in cyberspace 141
Kachan T. V.
Improving the investigation of abuse of power or position
at the current stage of development of Ukraine..... 148
Lazebnyi A. M., Nebesna O. R., Kotsyuba O. A.
Principles of use of special knowledge during the investigation
of criminal offenses against the environment..... 157
Lysenko V. V., Luhina N. A.
The characteristics of the method of illicit trafficking of commodities in Ukraine..... 166

Platform for young researchers

Lel H. V., Iskovych V. Yu.
Peculiarities of criminal liability of minors under the Criminal code of Ukraine 174
Omelyan M. V.
Criminology characteristics of persons who commit crimes
in the sphere of economic activities 183
Chornoivan Y. S.
Criminal and psychological characteristics of the interrogation of a juvenile person 191
Shvaiko I. E., Skrypets V. I.
Principles of criminal proceedings as a guarantee of observance
of the rights and freedoms of subjects of criminal proceedings 200

УДК 347.639
DOI 10.33244/2617-4154.4(13).2023.26-34

Л. О. Самілик,
канд. юрид. наук, доцент
e-mail: sa4345@ukr.net
ORCID ID 0000-0002-8912-9147;
Б. І. Паланська,
здобувач,
Державний податковий університет
e-mail: bohdanapalanska@gmail.com
ORCID ID 0009-0001-7133-3959

ПЕРСПЕКТИВИ НОВАЦІЙ РОЗВИТКУ СІМЕЙНИХ ФОРМ ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ В УКРАЇНІ

У статті розглянуто форми влаштування дітей-сиріт та дітей, які з певних причин втратили батьківське піклування: усиновлення, опіка та піклування, патронат, прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу. Визначено, що пріоритетним напрямом сімейної політики нашої держави є розвиток сімейної форми влаштування дітей і, відповідно, сімейного виховання.

Проведено характеристику та окреслено особливості форм влаштування дітей, що залишились без батьківського піклування, які забезпечують комплексні заходи для фізичного, емоційного та соціального добробуту дитини, зокрема доступ до освіти та соціального розвитку. Визначено, що найбільш поширеною формою є усиновлення, що прирівнює усиновлену дитину до рідної, надаючи дитині нове стабільне оточення та правовий статус члена сім'ї.

Використано комплексний підхід у контексті розвитку оптимальних форм влаштування дітей-сиріт в умовах війни з урахуванням особливостей внутрішньої політики, законодавства та викликів, пов'язаних із воєнними діями та гуманітарними кризами.

Вивчено зарубіжний досвід таких країн, як Велика Британія, Польща, Швейцарія та Австралія, а також проаналізовано перспективи й актуальність його впровадження в Україні.

Акцентовано увагу на такій формі влаштування дітей, як фостерна сім'я, що є популярною у Великобританії та включає емерджєнсі допомогу, короткострокове і довгострокове перебування в сім'ї, слідчий догляд; установи для тимчасового перебування дітей із наданням різноманітної підтримки у Польщі; передача діток опікунам-батькам відразу після народження, що сприяє зменшенню кількості дітей, які опиняються в дитячих будинках у Швейцарії; пріоритетна форма сімейного виховання та надання допомоги батькам для здійснення своїх батьківських обов'язків в Австралії.

© Самілик Л. О., Паланська Б. І., 2023

Підкреслено, що метою сімейної державної політики незмінно має бути забезпечення дітей належним вихованням та доглядом у сімейному оточенні.

Ключові слова: *сім'я, форми влаштування дітей, усиновлення, опіка, піклування, дитина-сирота, захист прав дітей*.

Метою статті є дослідження існуючих форм влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей-сиріт, пошук нових форм і визначення перспектив їх впровадження у нашій державі.

Постановка проблеми. Конституційно закріплено право кожної дитини виховуватись у сім'ї в атмосфері любові і моральної та матеріальної забезпеченості. Питання догляду і влаштування дітей, які з певних причин залишились без батьківського піклування, було і залишається нагальним для усього людства. На жаль, ситуація у нашій державі загострилась у зв'язку із воєнною агресією російської федерації та повномасштабним вторгненням на територію нашої країни, адже внаслідок воєнних дій значна кількість дітей втратила своїх батьків. До обов'язку держави належить забезпечення реалізації права кожної дитини на сім'ю, а також сприяння влаштуванню дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, у місця, де вони матимуть належний догляд і виховання у сімейному оточенні. Саме тому важливим й актуальним є дослідження наявних форм влаштування дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, в Україні та зарубіжних країнах, а також можливості впровадження нових з метою найбільшого забезпечення права дітей зростати у повноцінній сім'ї.

Аналіз останніх наукових досліджень. Проблематика недосконалості системи влаштування дітей, що позбавлені батьківського піклування, була і є предметом правових досліджень багатьох учених-юристів. Варто звернути увагу на праці таких науковців: Л. Токарчук, В. Євко, В. Бондаренко, Л. Карпенко, У. Романюк, І. Яніцька й інші. Попри значні розробки вищезазначених науковців, вважаємо за необхідне зосередити увагу на проблемних аспектах, що загострилися на сучасних умовах, та дослідити можливі шляхи їх мінімізації.

Виклад основного матеріалу. Відповідно до законодавства на державу покладений обов'язок охороняти кожну дитину-сироту і дитину, позбавлену батьківського піклування, водночас вона підтримує пріоритет саме сімейного виховання дитини, бо право дитини на виховання у родині є невід'ємним. Саме тому передання дітей у сім'ю розглядається як пріоритетна форма влаштування дитини, й лише у виключних випадках може йтися про забезпечення прав та інтересів дитини в інші способи.

Традиційно виокремлюють три форми влаштування дітей-сиріт і дітей, які залишилися без піклування батьків:

– сімейну, тобто влаштування дітей у сім'ю (усиновлення, опіка та піклування над дитиною й фактичне виховання);

– інтернатну, тобто влаштування дітей до державних навчально-виховних закладів на повне або часткове державне утримання (будинки дитини, дитячі будинки, загальноосвітні школи-інтернати, спеціалізовані школи-інтернати, спеціальні загальноосвітні школи-інтернати та загальноосвітні санаторні школи-інтернати);

– квазісімейну, тобто влаштування дітей у сім'ю зі збереженням державної підтримки (патронат, прийомні сім'ї та дитячі будинки сімейного типу) [1, с. 52].

У Сімейному кодексі України передбачено п'ять форм влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування: усиновлення, опіка та піклування, патронат, прийомна сім'я та дитячий будинок сімейного типу [2].

Найбільш поширеною формою влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, є усиновлення. Відповідно до ст. 207 Сімейного кодексу України усиновлення – це прийняття усиновлювачем у свою сім'ю особи на правах дочки чи сина, що здійснене на підставі рішення суду та у найвищих інтересах дитини для забезпечення стабільних та гармонійних умов її життя [2].

Погоджуємось із думкою В. Микитина, який зазначив, що усиновлення зумовлює такі самі юридичні наслідки, які настають унаслідок народження дитини, оскільки усиновлена дитина прирівнюється до рідної [3, с. 70]. Процедура усиновлення формує систему сімейно-правових відносин, що побудована на взаємних правах та обов'язках між усиновлювачами й усиновленими, що аналогічні тим, які існують між кровноспорідненими батьками і дітьми.

Отже, можемо визначити усиновлення як форму влаштування, за якої дитина отримує нове та стабільне оточення, а також правовий статус члена сім'ї. Суб'єктами таких правовідносин є виключно фізичні особи, пов'язані спільністю проживання та побуту, веденням спільного господарства.

Наступною формою влаштування дітей у сім'ю є встановлення опіки й піклування. Опіка встановлюється над дитиною у віці до чотирнадцяти років, а піклування – у віці від чотирнадцяти до вісімнадцяти років до дітей, які внаслідок смерті батьків, хвороби або якщо батьки цих дітей позбавлені батьківських прав чи з інших причин залишилися без батьківського піклування. Опікун призначається за його особистою заявою та перевага надається особам, які перебувають у родинних відносинах із дитиною, проте потрібна згода дитини.

Зазначимо, що діти, які влаштовані до сімей опікунів або піклувальників, прийомних сімей чи дитячих будинків сімейного типу, не втрачають статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, і відповідно на них поширюються гарантії та пільги, передбачені законодавством України з питань забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування [4, с. 124].

Отже, опіку і піклування над дітьми можна розуміти як комплекс дій і відповідальностей, спрямованих на забезпечення фізичного, емоційного та соціального добробуту дитини: фізичного і психологічного здоров'я, доступу до освіти та соціального розвитку, гарантій культурної і релігійної ідентичності, безпеки та захисту тощо.

Третьою формою влаштування дітей є патронат, який, відповідно до Сімейного кодексу України, являє собою тимчасовий догляд, виховання та реабілітацію дитини у сім'ю патронатного вихователя на період подолання дитиною, її батьками або іншими законними представниками складних життєвих обставин [2].

Специфіка патронату в сімейному праві як правового інституту виявляється в тому, що таке передання здійснюється за договором про патронат, який укладається між органом опіки і піклування та особою, яка дала згоду взяти дитину на виховання.

Патронат над дітьми відрізняється від опіки та піклування такими ознаками: патронатний вихователь отримує, на відміну від опікуна або піклувальника, плату за виконання своїх зобов'язань; між дитиною і патронатним вихователем складаються менш тісні зв'язки, ніж між дитиною і піклувальником чи опікуном; опікун – законний представник дитини у всіх правовідносинах, а патронатний вихователь – лише у сфері процесуальних відносин [5, с. 466].

Бачимо, що патронат як правовий інститут відіграє важливу роль у житті дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і допомагає дитині та її батькам за складних життєвих умов, забезпечує отримання позитивного досвіду сімейного виховання для дитини, а також запобігає її травматизації притулками та інтернатами для дітей.

Наступною формою влаштування дітей є прийомна сім'я. Сімейний кодекс України дає таке визначення цьому поняттю: «Сім'я, яка добровільно взяла на виховання та спільне проживання від одного до чотирьох дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування» [2].

Як зазначають Г. Грабовська та К. Галатенко, хоча прийомна сім'я є формою сімейного виховання, вона водночас залишається формою державної опіки дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування, тому на державу покладено ряд функцій: матеріальне забезпечення утримання дітей, оплату праці прийомним батькам, методичну підготовку та допомогу їм у вихованні сиріт, контроль за утриманням та вихованням дітей [6, с. 108].

До особливостей прийомної сім'ї можемо віднести такі:

– по-перше, дитина, яка виховується у прийомній сім'ї, не позбавляється статусу дитини-сироти або дитини, позбавленої батьківського піклування, тому за нею залишаються закріплені всі пільги, передбачені законодавством для таких категорій дітей;

– по-друге, між прийомними батьками та прийомними дітьми не відбувається виникнення сімейних правовідносин;

– по-третє, особи, що бажають стати прийомними батьками, в обов'язковому порядку проходять курс підготовки, щоб бути обізнаними із особливостями приходу нового вихованця у сім'ю;

– по-четверте, у прийомних дітей не зникає право підтримувати контакти з біологічними батьками й іншими родичами, але за умови, що таке спілкування не суперечить інтересам дитини і не заборонено рішенням суду.

І останньою формою влаштування дітей, позбавлених батьківського піклування, та дітей-сиріт, яка передбачена у законодавстві нашої держави, є дитячий будинок сімейного типу.

Згідно із ст. 256^5 Сімейного кодексу України дитячий будинок сімейного типу уособлює окрему сім'ю, що створюється за бажанням подружжя або окремої особи, яка

не перебуває у шлюбі, для забезпечення сімейним вихованням та спільного проживання не менш ніж п'яти дітей-сиріт і дітей, позбавлених батьківського піклування [2]. Тобто це дитячі будинки, створені з метою надання безпечного та доглянутого місця для перебування дітей, які тимчасово не можуть бути у своїх біологічних сім'ях, допоки не знайдеться оптимальне рішення для їх влаштування.

Науковиця Л. Токарчук визначає такі ознаки дитячого будинку сімейного типу: це різновид опіки та піклування; договір про організацію діяльності дитячого будинку сімейного типу є договором про влаштування дітей у сім'ю; створення такого будинку ґрунтується на сукупності юридичних фактів, а не є самостійним фактом [7, с. 68].

До особливостей дитячих будинків сімейного типу можемо віднести те, що вони виступають особливим соціальним інститутом суспільства, який ґрунтується на договорі про передачу дитини на виховання в сім'ю на умовах, встановлених законом і договором, й одночасно об'єднує ознаки сім'ї, колективу, має родинні та суспільні зв'язки, свій особливий спосіб життя, є закритою і водночас відкритою соціальною системою, установою та сім'єю.

В Україні проблеми забезпечення соціального захисту, захисту майнових і житлових прав дитини, догляду, виховання, корекції та компенсації розвитку, вирішення медичних проблем, подолання психологічних травм, задоволення щоденних потреб дитини, яка залишилася без піклування батьків, на сьогодні набувають особливої актуальності через нестабільність економічного стану країни, боротьбу із терористичною загрозою і вжиттям заходів щодо збереження територіальної цілісності та самобутності нашої держави.

Розвиток оптимальних форм влаштування дітей-сиріт у воєнних умовах вимагає комплексного підходу, враховуючи як особливості внутрішньої політики та законодавства, так і виклики, що виникають через військові дії та гуманітарні кризи, саме тому важливого значення набуває дослідження нових можливостей або запозичення зарубіжного досвіду форм влаштування дітей, що з певних причин позбавлені батьківського піклування, з метою щонайкращого забезпечення права кожної дитини на зростання в умовах тепла, любові та розуміння.

Наприклад, у випадку неможливості усиновлення дитини, альтернативою є влаштування до сім'ї або особи, що проживає самостійно. Тобто передбачена можливість для дітей, які загубились, примусово розлучені з батьками або з будь-яких інших причин опинилися без батьківського піклування, отримати тимчасовий прихисток під час воєнного стану на період до возз'єднання її зі своєю родиною або прийняття рішення про надання дитині статусу дитини-сироти чи дитини, позбавленої батьківського піклування, та визначення відповідної форми догляду за дитиною.

Беручи до уваги зарубіжний досвід, розпочати варто із Великої Британії, де немає значної кількості будинків-інтернатів для дітей, а найпоширенішою формою влаштування дітей є фостерні сім'ї, що ґрунтуються на перебуванні дитини на короткостроковому проживанні.

Першим варіантом залучення фостерних вихователів є створення на державному рівні мережі спеціальних фостерних агентств, що здійснюють пошук і підготовку

потенційних вихователів і створюють комплекс безоплатних послуг для дітей-сиріт. Другий вид фостерингу – це приватна домовленість між батьками та фостерними вихователями про опіку над дитиною, що здійснюється в будинку опікуна без залучення органів місцевої влади. На основі результатів дослідження науковців Великобританії можна стверджувати, що влаштування дитини у родину є найбільш ефективною формою влаштування дитини, яка потребує опіки [8, с. 61–62].

За даними Британської Асоціації усиновлення та фостерингу, існує декілька форм фостерингу:

– Emergency (невідкладна допомога впродовж доби чи декількох ночей);

– Short-term (короткотривале перебування – декілька тижнів або місяців);

– Short-breaks (короткі перерви – діти з особливими потребами або поведінковими труднощами певний час перебувають у фостерній сім'ї);

– Remand fostering (слідчий догляд – спеціально навчені вихователі, згідно з рішенням суду, працюють із неповнолітніми правопорушниками);

– Long-term and permanent (довгостроковий фостеринг має місце, коли діти, що не можуть повернутися до біологічних батьків та не хочуть бути усиновленими, проживають із вихователями до досягнення повноліття);

– Connected persons («споріднені особи» – діти, якими займається соціальна служба, виховуються в добре знайомій, дружній родині);

– Private fostering (особисте сприяння – батьки домовляються з дитиною про її перебування із вихователем понад 27 днів, який не є близьким родичем і не несе батьківську відповідальність) [9].

Гарним прикладом для запозичення нашою державою може бути також модель установ у Польщі, де одночасно проживають від 12 до 14 дітей, з якими працюють 4–5 вихователів. Ця інституція передбачена для тимчасового перебування дітей із наданням їм різноманітної допомоги (освітньої, психологічної, матеріальної), доки не буде знайдено нову родину [10, с. 120].

Водночас варто звернути увагу на систему усиновлення у Швейцарії через Центр психологічної адаптації, яка передбачає можливість передачі дітей, які усиновлюються, опікунам-батькам відразу після народження без проміжного перебування у дитячому будинку. Як показує практика, діяльність служб у справі молоді й охорони дитинства як профілактика осиротіння, так і негайне влаштування осиротілих дітей у сім'ї значно скоротила кількість обездолених дітей [11, с. 106].

Підтримка дітей у їх родині, налагодження стосунків, допомога батькам виконувати свої батьківські обов'язки є пріоритетним напрямом соціальної політики Австралії. Серед найпоширеніших форм влаштування дітей розрізняють: опіку за місцем проживання, що передбачає надання місця проживання дітям та залучення оплачуваного персоналу для догляду за ними; будинки сімейного типу – догляд за дітьми у будинках, наданих департаментом або громадською агенцією; опіка в родині опікуна, якому відшкодовуються витрати із догляду за дитиною; самостійне життя, що означає проживання дітей у приватному пансіоні або у найманому житлі [12, с. 46].

Висновки. Отже, збройна агресія російської федерації проти України та активні військові дії на значній території нашої держави спричинили різке збільшення кількості дітей-сиріт та дітей, які втратили батьківське піклування, що вимагає від держави негайного реагування і розроблення ефективних законодавчих механізмів, які б уможливили безперешкодне й оперативне забезпечення дітей, що втратили батьків, вихованням і належним доглядом у сімейному оточенні.

Наразі для нашої країни важливо здійснювати аналіз та впровадження зарубіжного досвіду організації форм влаштування дітей, що з певних причин не мають батьківського піклування. Зокрема, заслуговує на увагу, досвід таких країн, як Великобританія, Польща, Швейцарія та Австралія. Адже діти – це наше майбутнє, і вони повинні виховуватися у сприятливому середовищі для гармонійного фізичного та морального розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Султанова Н. В. Перспективи реформування інституційних форм утримання та соціального виховання дітей в Україні XXI століття. *Збірник наукових праць. Педагогічні науки.* 2017. Вип. XXX 2. С. 51–56.

2. Сімейний кодекс : Закон України від 10.01.2002 № 2947-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (дата звернення: 25.11.2023).

3. Микитин В. І. Інститут усиновлення як пріоритетна форма влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Актуальні проблеми правознавства.* 2017. Вип. 2. С. 69–73.

4. Кройтор В. А. Форми влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Порівняльно-аналітичне право.* Ужгород. 2018. № 5. С. 122–127.

5. Кметик Х. В. Патронат над дітьми як альтернативна форма влаштування дитини. *Свобода, безпека та незалежність: правовий вимір* : матеріали XIII Міжнародної науково-практичної конференції. Київ : НАУ, 2023. С. 465–468.

6. Грабовська Г., Галатенко К. Прийомна сім'я як форма опіки над дітьми-сиротами та дітьми, позбавленими батьківського піклування. *Повітряне і космічне право* : юридичний вісник / Національний авіаційний університет. Київ, 2022. № 2 (63). С. 106–112.

7. Токарчук Л. М. Дитячий будинок сімейного типу: питання правового регулювання. *Правова держава.* 2019. № 34. С. 64–69.

8. Бурлака О. Зарубіжний досвід соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, і можливості його використання в Україні. *Підприємництво, господарство і право.* 2020. № 1. С. 59–64.

9. British Association of adoption and fostering official site. URL : https://corambaaf.org.uk/ (дата звернення: 28.11.2023).

10. Доля І. Упровадження ефективних форм виховання в системі державної та сімейної опіки: міжнародний досвід та уроки для України. 2012. С. 120–124.

11. Мельничук Т. Порівняльний аналіз українських та зарубіжних підходів: захист прав дітей при усиновленні : збірник матеріалів Міжнародної науково-практичної конференції. Тернопіль : Стереоарт, 2014. С. 105–107.

12. Рубан М. О. До питання міжнародного досвіду соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2015. Вип. 8. С. 131–141.

REFERENCES

1. Sultanova N. V. Prospects for reforming institutional forms of maintenance and social education of children in Ukraine of the 21st century. *Collection of scientific works. Pedagogical sciences.* 2017. Vol. XXX 2. P. 51–56.

2. Family Code : Law of Ukraine dated January 10, 2002. No. 2947-III. URL : https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2947-14#Text (date of application: 25.11.2023).

3. Mykytin V. I. Institute of adoption as a priority form of placement of orphans and children deprived of parental care. *Actual problems of jurisprudence.* 2017. № 2. P. 69–73.

4. Kreytor V. A. Forms of placement of orphans and children deprived of parental care. *Comparative and analytical law*. Uzhhorod. 2018. № 5. P. 122–127.

5. Kmetyk H. V. Child guardianship as an alternative form of child placement. *Freedom, security and independence: legal dimension* : materials of the 13th International Scientific and Practical Conference. Kyiv : NAU, 2023. P. 465–468.

6. Grabovska G., Galatenko K. Foster family as a form of care for orphans and children deprived of parental care. *Air and Space Law* : Legal Bulletin / National Aviation University. Kyiv, 2022. Vol. 2 (63). P. 106–112.

7. Tokarchuk L. M. Children's home of the family type: issues of legal regulation. *Constitutional state.* 2019. № 34. P. 64–69.

8. Burlaka O. Foreign experience of social protection of orphans and children deprived of parental care and possibilities of its use in Ukraine. *Entrepreneurship, economy and law.* 2020. № 1. P. 59–64.

9. British Association of adoption and fostering official site. URL : https://corambaaf.org.uk/ (date of application: 28.11.2023).

10. Dolya I. Implementation of effective forms of education in the system of state and family guardianship: international experience and lessons for Ukraine. 2012. P. 120–124.

11. Melnychuk T. comparative analysis of Ukrainian and foreign approaches: protection of children's rights during adoption : materials of the International Scientific and Practical Conference. Ternopil : Stereoart, 2014. P. 105–107.

12. Ruban M. O. On the issue of international experience of social protection of orphans and children deprived of parental care. *Education of persons with special needs: ways of development.* 2015. № 8. P. 131–141.

L. O. Samilyk, B. I. Palanska. PROSPECTS OF INNOVATIONS IN THE DEVELOPMENT OF FAMILY FORMS OF EDUCATION OF CHILDREN IN UKRAINE

This scientific article considered the forms of placement of orphans and children who for certain reasons lost parental care: adoption, guardianship and care, foster care, foster family and family-type orphanage. It was determined that the priority direction of the family policy of our state is the development of the family form of placement of children and, accordingly, family upbringing.

The characteristics of the forms of placement of children left without parental care, which provide comprehensive measures for the child's physical, emotional and social well-being, in particular, access to education and social development, are characterized and outlined. In particular, it was determined that the most common is adoption, which equates an adopted child with a native child, providing the child with a new stable environment and the legal status of a family member.

A comprehensive approach was used in the context of the development of optimal forms of placement of orphans in war conditions, taking into account the peculiarities of domestic policy, legislation and challenges associated with military actions and humanitarian crises.

The foreign experience of countries such as Great Britain, Poland, Switzerland, and Australia was studied, and the prospects and relevance of its implementation in Ukraine were analyzed.

Attention is focused on such forms of placement of children as the foster family, which is popular in Great Britain, which includes: emergency care, short-term and long-term stay in the family, investigative care; institutions for the temporary stay of children with the provision of various support in Poland; the transfer of children to guardian parents immediately after birth, which helps to reduce the number of children who end up in orphanages in Switzerland; as well as a priority form of family upbringing and the provision of assistance to parents to fulfill their parental responsibilities in Australia.

It is emphasized that the goal of family state policy should always be to provide children with proper upbringing and care in the family environment.

Key words: *family, forms of placement of children, adoption, guardianship, care, orphan child, protection of children's right.*

Стаття надійшла до редколегії 8 листопада 2023 року